

CZU: 81`373.2=135.1

[https://doi.org/10.59295/sum4\(174\)2023_17](https://doi.org/10.59295/sum4(174)2023_17)

EVOLUȚIA CERCETĂRILOR ÎN TERMINOLOGIA ONOMASTICĂ

*Doina COROBCEAN**Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”*

Onomastica este un domeniu lingvistic complex și pragmatic, iar numele proprii care apar constant necesită o clasificare tematică. O analiză a termenilor din domeniul onomasticii este necesară pentru a clarifica statutul acestora în cadrul disciplinei, în concordanță cu alte domenii (sociologie, psihologie, filosofie) sau diferit decât sensul dat de DEX. Nomenclatorul clasic al numelor proprii divizate în antroponime, toponime sau zoonime a devenit insuficient de exact în a reda clasa onimică concretă a numelui propriu, de aici a și apărut necesitatea de a identifica în limba română clasele termenilor onomastici uzuali. Astfel, în baza dicționarelor, a glosarelor tematice, realizate de cercetătorii români, în diferite perioade, dar și a celor alcătuite la nivel internațional, putem îmbogăți terminologia onomastică cu termeni noi, aplicabili sistemului limbii române.

Cuvinte-cheie: *onomastică, antroponimie, toponimie, tipologie, termen onimic, terminologie.*

EVOLUTION OF RESEARCH IN THE ONOMASTIC TERMINOLOGY

Onomastics is a complex and pragmatic linguistic field, and the constantly appearing proper names require a thematic classification. An analysis of the terms in the field of onomastics is necessary to clarify their status within the discipline, in accordance with other fields (sociology, psychology, philosophy) or different than the meaning given by the dictionary. The classic nomenclature of proper names divided into anthroponyms, toponyms or zoonyms has become insufficiently accurate in rendering the concrete onymic class of the proper name, hence the need to identify, in Romanian, the classes of the usual onomastic terms. Thus, according to dictionaries, thematic glossaries made by Romanian researchers, in different periods, but also those compiled by international researchers, we can enrich the onomastic terminology with new terms, applicable to the Romanian language system.

Keywords: *onomastics, anthroponymy, toponymy, typology, onymic terms, terminology.*

Introducere

Terminologia este un domeniu indispensabil oricărei arii de cercetare. Prin intermediul termenilor temele științifice se internaționalizează, depășesc arealul geografic de studiu și pot fi utilizați interdisciplinar. De exemplu, termenul onomastică, care în limba română a intrat prin filiera franceză, are practic aceeași transcriere în diferite limbi, având o temă comună onom, ceea ce facilitează înțelegerea și utilizarea acestuia.

În context diacronic, terminologia onomastică, care inițial se referea doar la numele de persoane și de locuri, treptat s-a completat cu noi termeni uzuali.

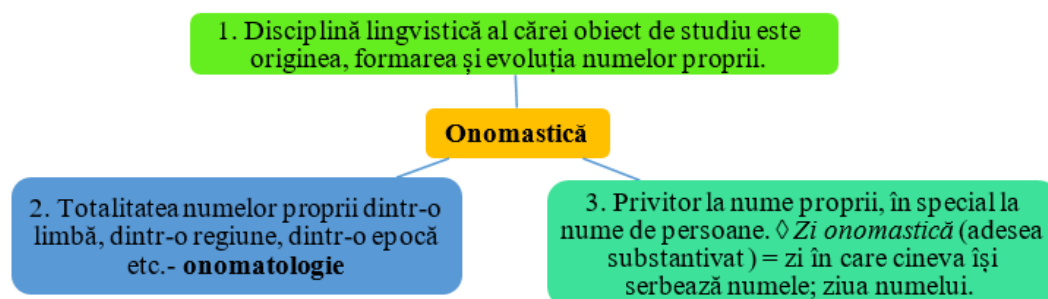
Terminologia onomastică este un domeniu complex care, în urma formării de denumiri noi în diverse domenii, evoluează și se amplifică.

Context istoric

În 1938 s-a desfășurat primul Congres de Toponimie și Antroponimie, care s-a petrecut la Paris. Congresul a fost prezidat de Albert Dauzat, care, la acea vreme, avea deja publicate studii de referință în domeniul onomasticii, care au devenit fundamentale pentru domeniul dat. Ulterior, al doilea congres a fost organizat abia în 1947. Aceste două manifestări științifice de anvergură aveau să pună bazele Consiliului Internațional în Domeniul Onomasticii (ICOS). [1] În 1959, la New York, Consiliul Social-Economic (ECOSOC) în cadrul unei ședințe cu un grup mic de experți elaborează primele recomandări privind utilizarea, la nivel internațional, al numelor geografice, iar ulterior s-a format Grupul Experților Națiunilor Unite în Domeniul Numelor Geografice (UNGEGN), care reglementează utilizarea, incidența, transliterarea și echivalarea toponimelor la nivel internațional [2].

Arii terminologice

Pornind de la termenul onomastică constatăm că în diferite perioade explicația acestuia a evoluat, extinzându-se și nomenclatorul termenilor aplicabili în această sferă. Conform dicționarului de științe ale limbajului termenul onomastică are trei sensuri [3, p. 337]:

Schema 1. Sensuri ale termenului onomastică:

Este relevant de menționat că aceste definiții punctează că onomastica:

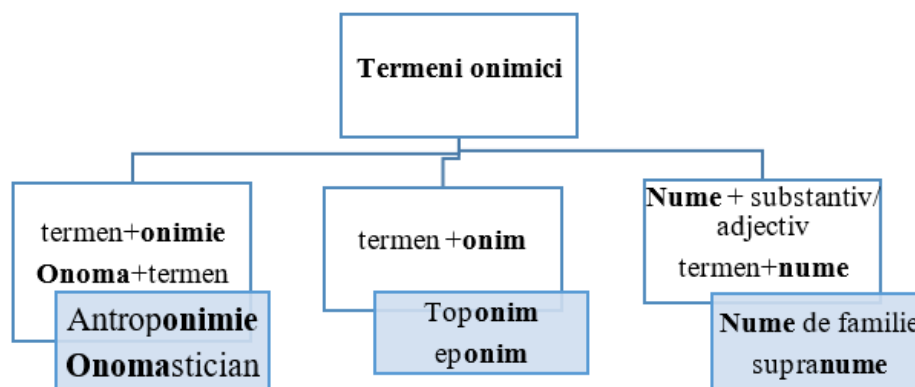
- este o disciplină lingvistică;
- cuprinde totalitatea numelor proprii.

În încercarea de a identifica/ de a categoriza termenii onomastici cercetătorul polonez Artur Gałkowski [4, p. 62] operează cu termenul onomaterm (onomastic terminology), pe care îl consideră un termen din domeniul lingvisticii, subdomeniul - onomastică. Onomaterm este un termen adoptat și de ICOS, în cadrul grupului de lucru al cercetătorilor preocupați de reglementarea terminologiei onomastice. Astfel, el descrie patru direcții de cercetare ale onomaterm-ului modern:

1. tratarea terminologică tradițională a termenilor onimici, ca o direcție a studiilor onomastice din anii '60-'80 ai secolului trecut;
2. un domeniu care suplimentează sau modifică vechii termeni onimici;
3. o direcție nouă care ignoră tradițiile istorice în formarea termenilor onimici;
4. renegarea tradițiilor științifice și crearea unei noi baze de termeni onimici [4, p. 63].

Grupul de cercetători din cadrul ICOS subliniază că cea mai mare parte a termenilor utilizați în domeniul onomasticii se formează cu ajutorul lexemului-bază *onom*, element care indică apartenența lexemelor respective la domeniul onomasticii. Această regulă nu este aplicabilă sistemului limbii române, dat fiind faptul că termeni ca: *antonim*, *sinonim*, *paronim*, *astronom* nu se pretează acestei reguli generale. Totuși, e de menționat că nomenclatorul internațional al termenilor onomastici este elaborat în limba engleză, aceasta acceptând două formațiuni: cu *onym* (clasa de termeni)- *anthroponym*, *toponym*, *eponym* și *onymy* (subdomeniu al onomasticii) - *anthroponymy*, *toponymy*, *eponymy*, și nu este aplicabil formenților onimici în limba română.

În funcție de categorie și caracterul uzual al termenului, domeniu al onomasticii sau clasă a numelui propriu, putem identifica următoarele căi de formare a termenilor onimici în limba română:

Schema 2. Formarea termenilor onimici.

Această tipologie, însă poate fi dezvoltată în altă clasificare, care ar enumera toți termenii în funcție de clasa onimică din care fac parte, cum ar fi antroponimele sau toponimele.

În încercarea de a propune o clasificare logică a numelor proprii, contrar celei clasice: antroponime, toponime, zoonime, cercetătorii cehi Svoboda în 1960 [4, p. 65] și, ulterior, Šmilauer, în 1973 [4, p. 65] clasifică numele proprii în patru categorii:

- în prima clasă sunt incluși termenii generali, care definesc domeniile de cercetare în cadrul onomasticii;
- în a doua sunt incluse numele de obiecte cu specificarea clasei numelor de locuri;
- a treia grupă cuprinde numele de obiecte în general;
- a patra grupă este dedicată numelor de persoane.

La fel, cercetătorii cehi mai propun o clasificare din perspectiva numelor animate/ inanimate, o clasificare mai restrânsă și mai relevantă decât cea precedentă, astfel toate numele proprii sunt divizate în două clase:

- bionime: antroponime și toponime;
- abionime: toponime și nume de obiecte.

În onomastica finlandeză găsim o altă clasificare, care păstrează practic același principiu animat/ inanimat, cu adăugarea unei categorii, oarecum relevante, numele culturale:

1. Nume de persoană (prenume, supranume, patronim etc.).
2. Nume de animale.
3. Nume de locuri (nume geografice, hidronime, nume cerești).
4. Nume culturale:
 - 4.1. Nume de așezări
 - 4.2. Nume de landsaft
 - 4.3. Nume de transporturi
 - 4.4. Nume de construcții
 - 4.5. Nume de operă de artă
 - 4.6. Nume de organizații
 - 4.7. Nume de produse. [5, p. 26]

Această clasificare conform criteriului cultural este contradictorie din considerentul că numele de așezări și cele de landsaft le considerăm valabile pentru categoria numelor de locuri.

Nomenclatorul termenilor în onomastica românească

Terminologia onomastică românească nu are o clasificare generală clară a termenilor, de aceea propunem ca aceștia să fie divizați în patru clase, conform principiului atribuirii ariei onimice de utilizare: domenii onimice, bionime, abionime și nume culturale.

Domenii onimice: Antroponimie, antropotoponimie, deonomastică, eponimie, etnonimie, fitonimie, oronimie, socio-onomastică, toponimie, urbanonimie, zoonimie.

Bionime:

Antroponim: Nicolai (33344), Andrei (72409), Chetruș(249), Barbăroșie (169); acronim: USM, PAS; adelfonim; alonim; andronim; antroponim colectiv/ nume de grup; aptonim: Olar (44)/ Olaru (2495), Gonciar (132)/ Gonciar (2877); asteronim/ ateronim: O****G***** - Olaru Grigore; autonim: Oleg Serebrian, Tatiana Țibuleac; etnonim/ Socionim/ Etnografonim: Moldovean, român, german; endonim/ autonim: găgăuzi; exonim: Ardeleni, munteni, dobrogeni gamonim; geonim: Iaz (93); hagianim: Eusebiu (43), Augustin (733), Maria (115539); hipocoristic: Anuța, Măriuca, Lenuța, Ionel; hiponim; matronim: Aanei (2), Amarii (206); nume androgin/ unisex: Gabi (39) [Gabriel, Gabriela], Nico (12) [Nicolai, Nicoleta], Alex (2548) [Alexandru, Alexandra]; nume anodin; nume laic: Robert (2641), Luminița (1818), Bianca (2670); nume mitologic: Diana(21576), Artemis (11); nume veterotestamentar/ nume biblice: David (14315), Aron (171); ortonim; Patronim: Daniel (6), Mircea (353), Bogdan (3181), David (2330), Iov (42); Orhei (109), Trinca (236); prenume/ nume individual/nume de botez/ nume mic: Radu, Alina, Victor, Cristina; pseudo-nim/ criptonim/ nume de cod: Tudor Arghezi (Ion Nae Theodorescu), George Bacovia (George Andone Vasiliu), Veronica Micle (Ana Câmpeanu); scenonim: Anatol Durbală - Românașu, Emilian Crețu – Dora, Ion Jitari – Vania Băț; supranume/ agnomen/ poreclă: Prim-ministrul Bombonel; teonim/ nume teoforic: Christós (27); Ozana (3).

Zoonim: Toto, Dodo; ihtionim.

Abionime:

Toponim: Moldova, Chișinău, Țințăreni; antropotoponim: Ștefan Vodă, Cantemir, Alexandru Ioan Cuza; astronom: Sirius, Canopus, Arcturus; coronim/ macrotoponim: Republica Moldova, Bugeac, Muntenia; dendronim: Dendrarium, Stejarul lui Ștefan cel Mare; hagiotoponim: Constantinești; microtoponim/ano-

iconim: Boireasca, Cămătărița, Cnezoaia; neotoponim: Satul German, Cartierul Cluj, Complexul Torocenter; nume extraterestru: bazin Polul Sud–Aitken - cel mai mare bazin de pe suprafața Lunii; Olympus Mons, (cel mai mare munte cunoscut din Sistemul Solar) situat pe planeta Marte; speleonim; Peștera Emil Racoviță.

Hidronim: Ciulucul Mare, Botna, Ialpuș, Caplani; helohim: Mlaștina Togai, limnonim: Lacul Belev, Lacul Stâncă; pelagonim: Marea Neagră; potamonim: Prut, Nistru, Bâc.

Urbanonim: Strada Grigore Vieru, Bulevardul Renașterii; agoronim: Piața Marii Adunări Naționale (Chișinău), Piața Vasile Alecsandri (Bălți); astionim: Soroca, Briceni, Hâncești; dromonim/ hodonomim: bd. Dacia, str. Calea Bucovinei; horonim: Botanica, Buiucani.

Nume culturale

Crononim/heortonim: Crăciunul, Înălțarea Domnului; eclezionim: Parohia „Sfinților Împărați Constantin și Elena”; hagianim: Sfântul Nicolai, Sfântul Gheorghe; nume hieratic: Isus Hristos, Dumnezeu; sociodeonim: Gustar, Descoperă; fitonim: dalie, eponim: boala Lyme, testul Papa-Nicolau transonim: Bălți – oraș (toponim)→Bălți divin.

Termenii prezentați au fost selectați din glosarul de termeni alcătuit de V. Răileanu [6, p. 188], în ordine alfabetică, dar și din glosarele internaționale, cel propus de ICOS [7], dar și de UNGEGN [2]. Glosarul ICOS a fost elaborat în 2019, cu echivalarea acestuia în 19 limbi, cu excepția limbii române. E de menționat că nu toți termenii prezentați se regăsesc în dicționarul explicativ sau cele specializate ale limbii române, fiind identificați în alte limbi, cum ar fi engleză, franceză, rusă.

Concluzii

În concluzie, în terminologia onomastică românească ar fi necesar de a face ajustări, în special în cazul claselor onomastice interdisciplinare, pentru a oferi fiecărui domeniu un minimum terminologic cu referire la categoriile de nume proprii utilizate în acest areal, astfel încât cercetătorii să nu recurgă la terminologiile specifice din alte limbi.

Referințe:

1. The International Council of Onomastic Sciences (ICOS). <https://icosweb.net/about-icos/brief-history/> (accesat la 27.04.2023).
2. United Nations Group of Experts on Geographical Names. <https://unstats.un.org/unsd/ungegn/> (accesat la 15.04.2023).
3. Bidu-Vrânceanu A., Călărușu C., Ionescu-Ruxăndoiu L., Mancaș G., Pană Dindelegan G., Dicționar General de Științe ale Limbii. București, Editura Științifică, 1997, 573 p.
4. Galkowski A. Development of International Works on Onomastic Terminology: Review of Slavic Approaches. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio FF – Philologiae*, nr. 1, 2019, p. 61-81.
5. Ainiala T, Saarelma M., Sjöblom P.. Names in focus. An introduction in Finnish onomastics. Finnish Literature Society, 2016, 287 p.
6. Răileanu V. Tipologia numelui de familie: semantică și structură, Chișinău: UNU, 2022, 200 p.
7. The International Council of Onomastic Sciences (ICOS). <https://icosweb.net/wp/wp-content/uploads/2019/05/ICOS-Terms-en.pdf> (accesat la 27.04.2023).

Date despre autor:

Doina COROBCEAN, asistent universitar, Centrul de Studii Preuniversitare și Educație Lingvistică, USMF „Nicolae Testemițanu”.

E-mail: doina.corobcean@usmf.md

Tel: 078728949

ORCID: 0000-0002-8166-4874

Prezentat la 14.02.2023